

Okulda Din Öğretiminin Toplumsal Temeli ve İşlevleri*

Ramazan BULUT**

Özet

Okulda sağlıklı bir din öğretimine ulaşılabilmesi, din öğretiminin teorik temellerinin belirlenmesi ve açıklığa kavuşmasına bağlıdır. Okulda din öğretiminin en önemli teorik temellerinden biri toplumsal temeldir. Çalışmamızda model aldığımız fonksiyonel yaklaşıma göre kurumlar toplumda bir işlev gördüğü ve toplumsal ihtiyaçları karşıladığı sürece varlıklarını devam ettirmektedirler. Din, toplumsal kurumlar içinde varlığını sürekli devam ettirmektedir. Ülkemizde din, milli birlik ve beraberliğin sağlanıp korunmasında, toplumsal barışa katkı sağlamada, sosyal ahlak ve değerlerin verilmesinde en önemli unsur olarak durmaktadır. Din öğretimi, dinin bu fonksiyonlarını sağlıklı şekilde yerine getirmesi açısından çok önemli bir görev yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din öğretimi, Toplumsal temel, Fonksiyonel kuram, Toplumsal bütünleşme.

The Social Basis of Religious Education at the Schools and its Functions

Abstract

Reaching religious education in a healthy way depends on identifying and clarifying the theoretical foundations of the teaching of religion. One of the most important elements which constitute the theory of religious education at the schools is its social basis. With respect to the functional approach which we take as a model in our paper the institutions can only continue to live as long as they serve for the community and meet the needs of them. Religion continuously leads its existence in the social institutions. Religion is known in our country to be the most important factor in achieving and protecting the national unity and togetherness as well as contributing the social peace and giving the social moral and value.

* Bu makale, 2010 yılında SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim dalında(Din eğitimi) yapılan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Öğretmen, Uşak MEB e-mail:r.bulut64@gmail.com

Religious education serves as an important function from the standpoint of carrying out these issues.

Key Words:Religious education, social base, functional theory, integration

Giriş

Okulda din öğretimi ve statüsü, Cumhuriyet öncesi döneme kadar gitmekle birlikte, asıl bir sorun olarak ilk defa Cumhuriyet döneminde, 1924 yılında çıkarılan Tevhidi Tedrisat Kanunu ile ele alınmış ve bir zemine oturtulması amaçlanmıştır. Sonraki süreçte, din öğretimi ile ilgili başlangıçtan geriye doğru bir gidiş görülmekle birlikte; Cumhuriyet döneminde 1940'lı yılların sonlarından itibaren nispeten daha iyiye giden ve din öğretimi ile ilgili toplumsal şartlar ve ihtiyaçlardan bağımsız ele alınmayacak üç uygulama örneği tecrübesi yaşanmıştır. Bunlar;

- 1930'lu yılların başından 1940'lı yılların sonlarına kadar olan okulda hiçbir din öğretiminin yapılmadığı 1.dönem,
- 1950'li yılların başından 1982 yılına kadarki okulda din öğretiminin seçmeli olarak yapıldığı 2. dönem
- 1982 yılında yapılan anayasal düzenlemeye binaen-hâlihazırda da devam eden- okulda din derslerinin statüsünün zorunlu olduğu 3.dönem olarak sınıflandırılabilir.

Bu noktada, "niçin okulda din öğretimi?" sorusuna toplumsal bir temel arama girişimi amacını taşıyan makalemizde, öncelikle okulda din öğretiminin kısa bir tarihini sunup, fonksiyonel kuramdan hareket ederek din öğretiminin toplumsal bütünleşme ve dengeye olan katkısını ele alacağız.

I.Cumhuriyet Döneminde Okulda Din Öğretimi

Cumhuriyet öncesi dönemi Tanzimat öncesi ve sonrası şeklinde ikiye ayırabiliriz. Tanzimat öncesi geleneksel eğitim kurumlarında dini bir eğitim verilirken, Tanzimat sonrası "başlayan

yenilikler döneminde yeni mektepler açılmış, bu mekteplerle ilköğretime bir dizi yeni bilgiler eklenmiş, din öğretimi de bu derslerin arasında bir ders olmuştur.”(Bilgin, 1998:16-47). Diğer bir ifadeyle belirtmek gerekirse din öğretimi, Cumhuriyetten önce cami, medrese, tekke, enderun, sıbyan mekteplerinde ve Tanzimat sonrası yaygınlık kazanan batılı tarzda mektepler olanrüştiye, idadî ve sultanîlerde çeşitli adlar altında verilmekteydi (Aydın, 2007).

Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra çıkartılan Tevhidi Tedrisat Kanunu (1924) ile bütün okullar tek bir çatı altına alınmış, din öğretimi de bütünü ile okullara devredilmiştir. Söz konusu kanunun 4. maddesi gereğince toplumun din hizmetlerini karşılamak amacıyla İmam-hatip liseleri ve İstanbul’da bir ilahiyat fakültesi açılmıştır. Ancak öğrenci yokluğu gibi bazı nedenlerle bu okullar kısa süre sonra kapatılmıştır (Buyrukçu, 2007:36). Genel eğitim içinde din dersleri, 1924 yılında ilkokullarda “Kuran-ı Kerim ve Din dersleri” olarak haftada ikişer saat okutulur iken, 1926 yılından itibaren 3. sınıflardan başlamak üzere haftada bir saate düşürülmüştür. 1929 yılında ilkokulların 4-5. sınıflarında, ortaokulların 1-2. sınıflarında, öğretmen okullarının da 1-2. sınıflarında haftada bir saat olarak okutulmuştur. Şehir ilkokullarından ve ortaokullarından 1931-32 eğitim yılından itibaren, köy ilkokullarından ise 1938’den itibaren din dersleri tamamen kaldırılmıştır (Yılmaz, 2003:75).

Ülkemizde mesleki ve örgün din eğitiminin yeniden canlanması 1948’de ilkokullara seçmeli olarak din derslerinin konulması, yine aynı yıl İmam-Hatip kurslarının ve Ankara’da 1949 yılında bir İlahiyat Fakültesinin açılması ile mümkün olmuştur.

1950 yılından itibaren din dersleri okullarda kademeli olarak okutulmaya başlamıştır. Din dersi ve ahlak dersi olarak ikiye ayrılarak 1974-1975 eğitim-öğretim yılından itibaren ilkokulların 4-5.sınıflarında, ortaokulların 1-2. ve 3. sınıflarında ve liselerin de 1-2. sınıflarında ahlak dersleri zorunlu okutulmaya başlamıştır. Ancak din dersleri ise isteğe bağlı olarak okutulmuştur (Yılmaz, 2003:77). 12 Eylül 1980 askeri hareketin ardından 1982 yılında kabul edilen

anayasanın 24.maddesinde ifade edildiği şekliyle din dersleri ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasına girmiştir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri hâlihazırda ilköğretim okullarında 4.sınıftan 8.sınıfa kadar haftada ikişer saat, ortaöğretim kurumlarında ise 9.sınıftan 12.sınıfa kadar haftada birer saat olarak okutulmaktadır.

Ülkemizde okullarda din öğretimi ile ilgili tartışmalar, okulda din öğretiminin niteliği ve programları üzerinde yeterince durulmasına engel olmuştur. Ancak ilki 2000 yılında, ikincisi 2006 yılında olmak üzere Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin programlarının niteliğinin geliştirilmesi yönünde ciddi çalışmalar yapılmıştır. Okulda din öğretiminin meşruiyeti tartışmaları yerini toplumun ihtiyaç ve beklentilerini karşılar nitelikteki “nasıl bir din öğretimi?” olmalı gibi verimli bir alana bırakmış bulunmaktadır (Ayhan, 2004:549).

II. Okulda Din Öğretiminin Teorisi

Ülkemizde din öğretimi ile ilgili tartışmalar güncelliğini korumakta ve bu tartışmaların merkezinde yer alan ana konu ise genel eğitim içinde din öğretiminin durumunun ne olacağı sorusu olmaktadır. Dinin bir vicdan işi olduğu gerekçesiyle din eğitiminin devletin görevleri arasında yer alamayacağı bu nedenle genel eğitim içinde din eğitiminin yer almadığı görüşü etrafında şekillenen bu yaklaşımın günümüzde geçerliliğinin olmadığı yönünde yaygın bir kanaat bulunmaktadır.

Bu kanaatlerin oluşmasında şu temel görüşlerin ön plana çıktığı söylenebilir:

İslam dininde dini temsil eden herhangi bir dini grup, ruhban sınıfı ve cemaat yapısı olmadığı için tarihimizde de böyle bir tecrübe yaşanmamıştır (Parladır, 1999:69).

Din eğitimi ve hizmetlerinin kontrol ve sorumluluğu her zaman devlet eliyle yürütülmüştür. Öyleki devletin üstlenmediği din eğitimi, doğal olarak aileler üzerine yüklenmektedir (Parladır,

1999:69). Ancak ailelerin yetersiz, kulaktan dolma dini bilgiler ve kısıtlı zamanları ile çocuklarına ne kadar faydalı olabilecekleri şüphelidir. Çünkü okulda din öğretimi ile ilgili yapılan bir araştırmada öğrenci velilerinin % 54'ü ortaokul ve lisede okuyan çocuğunun şimdiki dini bilgisinin kendisinden daha yüksek olduğunu, öğrencilerin % 66'sı ailesinin kendisine dini bilgi öğretmesi için yetersiz olduğunu, yine öğrencilerin % 70'i ise okulda öğrendiği dini bilgilerin anne ve babasının mevcut din bilgisinden daha üst bir seviyede olduğunu belirtmiştir (Akgün, 1990: 373).

Yine yaygın din eğitimi açısından önemli bir husus “yaygın din eğitiminin hedef kitlesi çok farklı kabiliyetlere, istidatlara, ihtiyaçlara farklı özgeçmiş, farklı coğrafi bölge mensubiyetine, farklı öğrenme yeteneklerine değişik yaş gruplarına sahip” olmasıdır (Doğan, Altaş ve Yılmaz, 2007:216).

Meselenin bir diğer boyutu ise din öğretimini genel eğitim dışında tutma tecrübeleri, yetişen nesiller arasında ayrışmaların yaşanmasına ve de milli birlik ve bütünlük için bir tehlikeye yol açmıştır (Bilgin, 1998:78-80) .

Genel eğitim içinde din öğretiminin yeri bakımından göz önünde bulundurulması gereken bir diğer husus ise, ülkemizin yaklaşık % 99'u kendini müslüman olarak görmekte ve doğaldır ki kendi dinini öğrenmek istemektedir. Bu talebin iki boyutu vardır. Bunlardan birincisi demokratik bir hak olması ikincisi ise; kimliğimizi oluşturan kültürümüzün ana unsurunun İslam dini olmasıdır. Bu noktada ülkemizde din eğitimi milli birlik ve bütünlüğümüzü beslemekte, milli kimliğimizin korunmasına yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla okulun din öğretimi bağlamında görevi;

“Toplumun çok amaçlı özelliğini hiçe saymak, onu görmezlikten gelmek veya ideolojik olarak yıpratmak gibi uygulamalarla bağdaşamaz. Okul, dinî bir tavır da takınamaz. (...) Çok amaçlı toplumun okuluna uygun olan, ideolojik bir öğretim amacı değil, fakat öğrencilerin, gerçeğin bütünü ile karşılaşmasını hedef alıcı bir öğretimdir. Bu bütünlük içinde okul öğrencilere, İslâm dininin getirdiği dünya görüşünün temel ilkelerini tanıtmak, onlara gerçeğin dinî açıdan nasıl yorumlandığı konusunda bilgi

vermek durumundadır. Okul, din ile ilgili sorular yokmuş gibi davranamaz. Din ile ilgili soruları kendiliğinden veya başka branşlar yoluyla da cevaplandırılmaz. Toplum politikası açısından din dersi, okulda, dinin toplum içinde sahip olduğu yere uygun bir biçimde temsil edilmek durumundadır.”(Bilgin, 1998:67-68)

Bütün bu açıklamaların yanında asıl üzerinde durulması gereken genel eğitimin amaçlarının gerçekleştirilmesinde, dinin ve din öğretiminin rolünün yadsınamaz bir gerçeklik olmasıdır (Onat, 1997). 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 2. Maddesinde Türk milli eğitiminin genel amaçlarında bahsedilen “Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı(...) olarak yetiştirmek” ifadesi din eğitiminin amaçları ile örtüşmektedir. Öyle ki insan maddi ve manevi dünyasının oluşturduğu bir bütünlüktür. İnsanın yalnızca maddi ya da manevi yönüne önem vermek insanı yanlış ve eksik değerlendirmek olur. Bu bağlamda din öğretiminin insanın maddi ve manevi her yönü ile dengeli yetişmesini sağlamak amacı, genel eğitimi destekler niteliktedir.

Genel olarak genel eğitim içinde din eğitim ve öğretimi, özel olarak okulda din öğretiminin olması gerektiğini temellendirmek için, üç amaç belirlenmiştir. Bu amaçlar şunlardır:

1. Eğitimin insanı kabiliyetleri ile bir bütünlük içinde yetiştirmekle görevli olduğu için din öğretiminin de insanın hayatı yorumlama ve anlamlandırmasına katkı sağlayacak olması *İnsani amacı* ifade etmektedir.
2. İçinde yaşadığımız toplumun kültürel mirasını yeni nesillere aktarmak gibi bir görevi bulunan eğitimin, kültürü oluşturan İslam'ın yeni nesillere tanıtılması *kültürel amacı*, oluşturmaktadır.
3. Davranışlarımızla sorumlu olduğumuz topluma İslam ahlaki yolu ile yaklaşmak, toplumsal davranışları yönlendiren inançları tanımak *toplumsal amacı* ifade etmektedir. (Bilgin, 1998:68)

III. Din Eğitimi-Toplum İlişkisi

Din ve eğitim, en eski toplumsal kurumların başında gelmektedirler. Bu durum, tarihte “ilk örgün eğitimin dinsel kurumlarda verildiği”(Tezcan, 2000:65) gerçeği ile daha da doğrulanmaktadır. Öyle ki tarihin ilk medeniyetlerinde mabetler aynı zamanda bir okul işlevi görmüştür. Sonraki dönemlerde Hıristiyan ve İslam dünyasında kilise ve camii, aynı zamanda bir eğitim kurumu olarak yüzyıllarca hizmet vermiştir.

Temel olarak din, insanın daha huzurlu ve mutlu yaşamasını amaçlamaktadır. İnsanın mutlu olması da ancak içinde yaşadığı toplumun huzur ve barış içinde olması ile mümkün olabilmektedir. Birey-toplum arasındaki bağımlı ilişkide, insanın her yönü ile dengeli bir beslenme içinde olması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çünkü bireyin manevi dünyasının sağlıklı ve dengeli olabilmesi için, dini duygu ve düşüncesinin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bireyin teorik ve pratik din duygusu, toplumun din duygusunu etkilemektedir.

Eğitimin en belirgin özelliğinin toplumsal yönü olduğu (Aslan, 2001:28) gerçeği göz önünde bulundurulursa, eğitimin de gerçekleşmesi için mutlaka bir toplumsal zemine ihtiyaç vardır:

“Toplum kavramı incelenirken eğitim, eğitim kavramı incelenirken de toplum kavramı sürekli başvurulan bir ölçü, hatta bir kontrol mekanizması olarak kabul edilmiştir. Çünkü biliyoruz ki, bir eğitim olayının meydana gelebilmesi için mutlaka bir sosyal atmosfer ve zemine toplumun da varlığını sürdürebilmesi için mutlaka bir eğitim faaliyetine ihtiyaç vardır.”
(Akyüz, 1992:12)

Konumuz açısından eğitim olayının toplumsal yönünün üzerinde durulmaya ve konuşulmaya ihtiyacı var. Çünkü eğitim faaliyetlerinin ancak bir toplumsal zemin üzerinde ortaya çıkabilecek ve yürütülebilecek olması eğitime yaklaşımda toplumsal amaçların önemini göstermektedir. Özellikle Cumhuriyet öncesi dönemde Ziya Gökalp’in tartışmaya açtığı milli kültür-medeniyet ayrımı, eğitime toplumsal bir temel arama çabalarına büyük bir katkı sağlamıştır. Gökalp’e göre kültür milli bir özellik göstermekte; bu nedenle eğitim

toplumsal temel olarak milli bir karakter taşımaktadır (Gökalp, 1992:28). Buradan hareketle toplum denilen birliktelik yalnızca maddi çıkar ve amaçlardan oluşturulmuş bir beraberlik değil; bunun yanında ortak manevi değerler, inançlar ve kültürün zemininde oluşmuş bir teşekküldür. Türk toplumunun temelini oluşturan manevi değerlerin başında ise din ve dine bağlı değerler gelmektedir.

Bu noktada, genel eğitimde toplumun ve toplumsal değerlerin göz önünde bulundurulması eğitimin milli bir karakter taşıması nedeniyle zorunluluk taşımaktadır. Örgün eğitim kurumları içinde din öğretimine yer verilmesi ve mesleki din eğitimi okullarının açılıp yaygınlık göstermesi, uzun yıllar çok yönlü tartışmaların merkezinde yer almıştır.

Ancak, Türkiye’de din eğitim ve öğretimi uygulama tecrübeleri göstermiştir ki ilk ve orta öğretimin milli bir karakter taşımasından dolayı genel eğitim içinde din eğitimi gereklidir. Bu sonuç, ülkemizde teorik bir yaklaşımın neticesinde değil, yaşanan tecrübeler doğrultusunda ortaya çıkmıştır (Tosun, 2005:108).

Bu sonucun ortaya çıkmasındaki nedenleri irdelemeye çalıştığımızda karşımızda duran iki gerçeklik vardır. Bunlardan birincisi, din yani İslam dininin başka dinlerden farklı bir mahiyet ve özellik taşıdığı (İslam’da hep belirtildiği gibi bir din adamları sınıfı yoktur. Yine Hıristiyanlıkta olduğu gibi kilise’nin çok yönlü fonksiyonlarına karşılık gelecek bir kurum da bulunmamaktadır.); ikincisi ise, Türk toplumunun bin yıllık İslam’la Anadolu’da oluşturduğu ortak yaşama kültürü gerçeğidir.

Eğitim her şeyden önce toplumsal bir faaliyettir. Toplumsal bir faaliyetin de belli bir çerçevede amaçları vardır. Bu çerçevede ülkemizdeki din öğretimini milli eğitimin amaçları doğrultusunda değerlendirmek gerekmektedir. Genel eğitim içinde yer alan din eğitimi, eğitimin genel amaçlarına ulaşmada yardımcı bir rol üstlenmektedir. Yani din eğitimi ve öğretimi ülkemizde eğitimin milli oluşunun dışında amaçlar değil, bizzat milli amaçlara hizmet eden amaçlar taşıyarak, milli değerlerin yaşatılması ve aktarılmasında etkin bir rol oynamaktadır. Bu söz konusu amaçları, ilköğretim ve

ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programlarında, “*Dinî bilgiler yanında millî birlik ve beraberliği kazandırıcı; sevgi, saygı, kardeşlik, arkadaşlık ve dostluk bağlarını güçlendirici, vatan, millet, bayrak, sancak, şehitlik, gazilik gibi millî değerleri kazandırıcı kavramların öğrencilerin zihninde yer etmesine özen gösterilmelidir.*” şeklinde görmek mümkündür (MEB, 2010).

Konuyu sosyolojik bağlamda değerlendirirsek; öncelikle kendimize model alacağımız yaklaşım yapısal-fonksiyonel kuram olacaktır. Yapısal-fonksiyonel yaklaşıma göre toplumun ihtiyaçlarını karşılayan işlevsel konumda olan kurumlar varlıklarını sürdürmekte ve buna bağlı olarak da toplumda sürekli devam eden bir denge bulunmaktadır. Bu dengenin bulunması toplumsal yapılar arasında sağlıklı fonksiyonel ilişkilerin devam ettiğini göstermektedir. Sosyal yapının uyumlu işlevleri toplumsal bütünleşmeye işaret etmektedir.

Bu noktada din öğretimi, toplumsal kurumların sağlıklı işlemlerini ve bireyin sosyalleşmesini sağlayarak toplumsal bütünleşmeye katkı sağlamaktadır. Din öğretimi, bireyin dini sosyalleşme ve kültürlenmesini sağlarken, toplumsal birlik ve bütünlüğün sağlanmasından sosyal ahlakın ve değerlerin korunmasına kadar birçok toplumsal fonksiyonu da gerçekleştirmektedir. Bu nedenlerle de birey ve toplum, bir yandan kendi hayatını düzene koymak, diğer yandan da kendi toplumsal ve kültürel yapısının devam etmesini temin ettiği için sosyal yapı içinde yer tutan dinin eğitim ve öğretimini talep etmektedir (Göçeri, 2002:23).

Kabul edilmeli ki din eğitimi ve öğretimi, bireyin, toplumun ve devletin farklı alanları ile irtibatlı olması nedeniyle karmaşık bir meseledir (Bolay-Türküne, 1995:16). Bununla birlikte din öğretimi artık, daha pedagojik ve sağduyulu ele alınarak toplumun amaçları ile uyumlu, ihtiyaçlarını karşılar nitelikte bir çizgiye gelmiş bulunmaktadır.

IV. Din Öğretiminin Toplumsal Fonksiyonları

Dini sosyalleşmeyi sağlama: İnsan sosyal bir varlıktır. İnsanın varlığı ancak sosyal bir yaşam içinde anlamlı olmaktadır. Öncelikle aile içinde dil öğrenimi ile başlayan sosyalleşme, bir çember gibi genişleyerek daha sonra toplum içinde farklı kurum ve gruplarla devam etmektedir. Diğer bir ifadeyle “toplumsallaşma, bizlerin gerek toplumun norm ve değerlerini içselleştirerek, gerekse toplumsal rollerimizi (işçi, arkadaş, yurttaş, vb. olarak) yerine getirmeyi öğrenerek, toplum üyeleri haline gelmeyi öğrenme sürecimizdir.” (Marshall, 1999:760).

Sosyalleşme kavramının din öğretimine aktarılması ile ortaya çıkmış olan dini sosyalleşme, “dini olanla şekillenmiş davranış tarzının benimsenmesini” ifade etmektedir (Frass, 2002:237). Din öğretiminin insanın toplumsallaşmasında, iki önemli yardım sağlaması beklenebilir. Bunlardan birincisi, dini etkinliklere katılmak isteyenlere gerekli davranışları öğretmek ve hazırlık sağlanmasıdır. İkincisi ise, toplumda dini öğrenime sahip olmadığı için ritüeller başta olmak üzere çeşitli dini etkinlikleri yapamayan ve bu yüzden sıkıntıya düşen, yanlış uygulamalara kapılan ve hatta başkalarının istismarına maruz kalan insanlara yardımcı olmaktır. Bununla birlikte din öğretimi, “bu tür dini etkinliklere katılmayanlara, başkaları tarafından yapılacak etkinlikleri anlama ve olumlu değerlendirme gücü kazandırmaktadır.” (Tosun, 2005:97-98)

Sosyal Uyum ve Bütünleşmeye Katkısı: Toplum, içinde menfaat iştirakleri bulunan aynı ruha ve gayeye yönelmiş insan topluluğudur (Günay, 1992:33). Toplum içinde, ilk elden birlik, beraberlik ve bütünleşme gibi olumlu anlamları barındırmaktadır. Yani toplum olmanın doğal bir sonucu olarak toplumda kurum ve grupların uyumu beklenmektedir. Toplumların devamı toplumun uyum ve beraberliği ile mümkündür. Öncelikle ele almamız gereken konu ‘integration’ denilen sosyal bütünleşmedir. Sosyal bütünleşme “bir toplum ve sosyal grup içinde hâkim olan kültürel değerlerin toplumu meydana getiren fertler tarafından alınarak, kendilerine mal edilmesi ve böylece fertlerin toplumun sosyo-kültürel değerlerini kazanarak onunla uyumlu bir şekilde yaşama durumuna gelme süreçlerini”

ifade etmektedir (Günay,1989:3). Toplumun bütünleşmesi toplumda bireylerin ortak bilinç halinde hareket etmelerini sağlar. Bu hareket noktası toplumun istikrarı için gereklidir. Tarihten günümüze baktığımızda genel olarak her toplumun temelinde ortak inanç ve değerler görülmektedir.

Toplumda birlikteliğin temelinde yatan güven, siyasi, ekonomik, kültürel ve tarihsel olmak üzere birçok etken vardır. Ancak bunların başında birlikte yaşama arzusunun manevi telkinlerini devamlı sürdüren önemli etken din olmaktadır.

İnsan içinde yaşadığı toplumun huzurlu olmasını ister. Din eğitiminin bir amacı da bireyin toplumsal norm ve düzene uyum sağlaması ve toplumsal bütünleşme içerisine girmesidir. Din, toplumun bütünleşmesi için gerekli olan değeri, hoşgörüyü, birlik ve beraberliği sunar (Bolay-Türköne, 1995:6). İslam dini temelde milli birlik ve bütünleşmemizin vazgeçilmez unsurudur (Günay, 1989:13). İslam dininin birlik çağrısı insanlar arasında dil, renk, kültür ve millet ayırt etmeksizin herkesi kapsayıcıdır. İslam genel bir yaklaşım olarak hep insanların ve insanlığın birliğini ister. Toplumda çatışma ve uyumsuzlukların altında yatan nedenlerden biri de dinin oluşturduğu ortak manevi değerlerin bireyler tarafından yeterince benimsenmemesidir.

Bu noktada dinin eğitim aracılığıyla insanlara doğru ve sağlıklı bir şekilde ulaşması önem arz etmektedir. Dinin kardeşlik vurgusu zaten toplumda temeli var olan birlik ve beraberlik ruhunu canlandıracak; çatışma, hoşgörüsüzlük ve ayrışmaların önüne geçecektir. Toplumsal dayanışma birlik, huzur ve refah açısından son derece önemlidir. Toplumda birlik ruhunu milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy: "Girmeden tefrika bir millete düşman giremez/toplu vurdukça yürekler onu top sindiremez."(Ersoy, 2007:169) diyerek veciz bir şekilde toplumsal bütünleşmenin sağlanması halinde toplumun her türlü sıkıntının üstesinden gelebileceğini dizelerinde ifade etmiştir. Sosyal hayatımızdan bireysel tercihlerimize kadar etkili olan dini duygu ve düşüncenin yeni kuşaklara telkin edilmesi ve bunun yanında dinin toplum hayatımızdaki istikrar sağlayıcı

katkısı da dikkate alındığında din eğitimi ve öğretimi, sosyal bir zorunluluk arz etmektedir. Din öğretiminin belirgin bir görevi olan bireylere dini ve ahlaki değerler kazandırma işlevi, aynı zamanda bireylerden hareketle bu denge ve bütünlüğün toplumun huzur ve mutluluğa ulaşmasını sağlanmasında etkin bir rol oynamaktadır.

Toplumsal Barışa Katkısı: Din eğitiminin toplumsal yansımalarının önemli bir noktasını sosyal barış oluşturmaktadır. İslam'ın hedefi önce insanın sonrada toplumun barış ve huzurunun sağlanmasıdır. Çünkü dinin yaşanabilmesi için mutlaka barış ortamının gerçekleşmesi gerekmektedir. İslam'ın barışı toplumsal yaşamın bir gereği saydığı İslam'ın ilk dönem şekillenmesinde görülmektedir. Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra ilk yaptığı faaliyetlerin başında Yahudilerle yaptığı Medine sözleşmesi gelmektedir (Sarıçam, 2001:116-118). Bu sözleşme, ortak yaşama kültürünün aynı toplum içinde yaşayan farklı din, kültür, ırk ve düşünceye sahip insanların karşılıklı can, mal ve din özgürlüğü gibi temel haklarına saygı gösterildiği sürece nasıl barış ve huzur içinde yaşanabileceğini göstermektedir. Toplumsal barışın gerçekleşmesine engel olan faktörlerin başında gelen gelir eşitsizliği, ırk ayrımcılığı, sosyal adaletsizlik gibi unsurları ortadan kaldıran İslam dininde üstünlüğün takvada olduğu ilkesidir (Yılmaz, 2003:207,186). Bunun yanında İslam dininde temel ibadetlerin her birinin toplumsal barış ve huzurun teminine büyük katkıları bulunmaktadır.

İslam'ın Anadolu'da uzun bir yaşama tecrübesi mevcuttur. Bu yaşama tecrübesinin gerçekleşmesi barış ortamının sağlanmasıyla mümkün olmuştur. Anadolu da sosyal barış ortamının oluşmasında Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş, Ahi Evren gibi dini önderlerin din anlayışlarının büyük etkisi vardır.

Din eğitimine toplumsal çatışma ve gerginlikleri önleyip yerine toplumsal hoşgörü ve barışın ikame edilmesine katkı sağlama konusunda büyük görevler düşmektedir (Aydın, 2001:119). Ülkemizde barış ortamı noktasında büyük bir köklü tarihsel ve kültürel birikim olmasına rağmen, dinin ve din eğitiminin toplumsal barış ve huzurun korunup geliştirilmesindeki fonksiyonları uzun

yıllar göz ardı edilmiştir. Bu anlayışın arkasında İslam hakkında yanlış ve eksik bilgilere dayalı yorumlar bulunmaktadır. Dini bilen ve anlayan insanların farklı din ve inanışta olanlarla ilişkilerinin nasıl olması gerektiği de sağlıklı bir din eğitimi sayesinde kazandırılabilir.

Sosyal Ahlak Katkısı: Genelde tüm dinlerin özelde ise İslam'ın hedefi ahlaklı insan yetiştirmektir. Ahlak dinin öncelikli amacıdır. Din güzel ahlakın toplum içinde yerleşmesi ve yaygınlaşmasını ister. Hz. Peygamber'in "Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim" (Muvatta, 1992:905) hadisi dinin aslının insanlara güzel ahlakın kazandırılması olduğunu göstermektedir.

Din eğitiminin amaçları arasında yer alan ahlaklı insan yetiştirme fikri, toplum ahlakını yükseltme sosyal yönü ağır basan bir ahlak anlayışının eğitim içine yerleştirilmesi açısından değerlendirilmelidir. Birey için olduğu kadar toplum için de ahlak önemlidir. Özellikle eğitim gibi sosyal amaçları baskın olan bir faaliyet alanında verilmesi düşünülen ahlakın uygulanan, yaşanan ve toplum içinde geçerli olan bir ahlak olması gereklidir.

Sosyal ahlakın belli başlı unsurları olan insan sevgisi, vatan-millet sevgisi, anne-babaya ve büyüklere saygı, devlete karşı görevler din eğitimi ile okullarda öğrencilere kazandırılabilir. Böylece toplumun sahip olduğu ahlaki değerlerin yeni nesillere sağlıklı bir biçimde aktarılması eğitimin toplumsal işlevinin gerçekleşmesine de yardımcı olur.

Din eğitimi, toplumun istikrarlı şekilde varlığını devam ettirmesini sağlayan sosyal ahlakın eğitimi ile temelden ilgilidir. Din eğitiminin toplumsal fonksiyonlarının başında sosyal ahlakın eğitimi gelmektedir.

Değerlere ve milli kültüre katkısı: Sözlükte anlamı "bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık kıymet", "yüksek ve yararlı nitelik" (TDK, 2005:483) olarak geçen değer kavramı, "olması gerekeni" (Bolay, 2007:60) ifade etmektedir.

Toplumların geleceği kendi öz değerlerini korumalarına ve geliştirmelerine bağlı olduğu için eğitimin önemi açıktır. Günümüz

eğitiminin en önemli sorunlarından biri değerlerdir ve değer buhranıdır. (Bolay, 1999:34) Modern toplumların değerler sorunu aynen eğitime de yansımıştır. Geleneksel, toplumsal ve kültürel kodların hızla dejenere olması, değerlerin önemsizleştirilmesi ve anlamsızlaştırılmasına neden olmuştur. Bu noktada insanın hayata tutunup, ümit var bir yaşam sürdürmesini sağlayan 'anlam arayışı'na en büyük katkının dini değerlerden geldiğini söyleyebiliriz. Çünkü insanın "niçin varım/yaratıldım?" gibi en temel sorularına doyurucu cevaplar din tarafından verilebilmektedir.

Son yıllarda yapılan araştırmalar göstermektedir ki gençlerin toplumsal değerlere verdikleri önem giderek azalmaktadır (Avcı, 2007:850). Gençlerin aileye ve kutsal değerlere verdikleri önem kaybolmaktadır. Bir çelişik durum olarak görülmektedir ki eğitim imkânlarından yararlanma ve eğitim süreçlerine katılmada, son 20-30 yıl içinde büyük artış gözlenirken buna karşın gençlerde toplumsal değerlere büyük bir duyarsızlık yaşanmaktadır.

Değerlerdeki bu hızlı düşüş bir bakıma toplumun ahlaki durumunu da ortaya koymaktadır. Bu noktada değerler ve ahlak arasında büyük bir bağlantı ve orantı mevcuttur. Bireysel ve toplumsal değerlerin yüksek olduğu bir toplumda yüksek ahlaktan söz edebiliriz.

Günümüz Türkiye'sinde 'değer üretimi' sorunu ciddi bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar eğitim sahasında ciddi nicel değişimler yaşansa da nitelik ve değerler verebilen bir eğitimden söz etmek mümkün değildir. Okulun vermediği değerlerin farklı yerlerden farklı şekilde doldurulması toplumsal sorunların artmasına ve karmaşık bir hale gelmesine neden olmaktadır.

Manevi eğitimden yoksun gençliğin kendine ait öz değerlere sahip olmaması veya bunları içselleştirememesi kendi toplumuna yabancı bireyler ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda din eğitiminin değerler oluşturma ve bunların bireylere kazandırılması bakımından önemi büyüktür.

Allah sevgisi, peygamber sevgisi, millet vatan sevgisi, topluma ve ailevi değerlere saygı gibi manevi değer eğitiminin temel

parametreleriyle örülmüş bir din eğitimi, modern hayatta bireyin anlam arayışında yardımcı olacaktır. Bu nedenle hala dini referanslara dayanmayan değer üretimleri geçerlilik sorunu yaşamaktadır. Örneğin evrensel bir değer olarak insan haklarının varlığı herkesin kabulü olmasına rağmen uygulamada toplumdan topluma ve bölgeden bölgeye ve ülkeye göre değişimler göstermekte bu da uluslar arası bağlamda sunulan değerleri tartışmalı hale getirmektedir. Öyleyse değerlerin merkezinde milli ve manevi değerler olmalıdır. Milli eğitimin temel amacı bu milli ve manevi değerlere genç kuşaklara doğru şekilde aktarmak ve bunların içselleştirilmesini sağlamak olmalıdır.

Türkiye’de toplumsal değişimin baş döndürücü hızla yaşandığı bir dönemde, değerlerde görülen yozlaşmayı azaltacak en önemli çözüm yolunun sağlıklı bir din eğitiminden geçtiğini söyleyebiliriz. Aşkın kaynağa dayanmayan değerlerin hem bireylerin anlam arayışına katkı anlamında ve hem de toplumsal ahlakın yükseltilmesinde herhangi bir olumlu etkisi olduğunu söylemek zordur.

Eğitimden beklenenler yalnızca bireylere kariyer ve meslek sağlamak gibi sınırlı amaçlar çerçevesinde kabul edilmez, bunların yanında değerler, değerler eğitimi ve din eğitimine gereken önem verilmesi de gerekmektedir.

Sonuç

Cumhuriyet sonrası ülkemizde din eğitimi; siyasi, ideolojik, hukuki, toplumsal ve pedagojik açılardan tartışılarak güncelliğini korumaktadır. Din eğitiminin sağlam temellere kavuşması, din eğitimi üzerine yapılacak tartışmaları meşruiyet boyutundan din eğitiminde ‘verimliliğinin nasıl sağlanacağı’ gibi daha pragmatik bir zemine taşınması beklenmektedir.

Din eğitimi, bireyin dini kültürlenme yolu ile yaşadığı toplumun uyumlu bir üyesi olmasını sağlamaktadır. Gençlerin yabancı kültürlerin etkisi ile kendi kültürüne ve toplumuna yabancılaşmasının hızla arttığı günümüzde din eğitiminin ‘dini

sosyalleştirme' fonksiyonu, yeni nesillerin milli kimliklerini kazanmasında etkin bir rol oynamaktadır.

Din ile toplum eğitim aracılığı ile sürekli bir etkileşim içinde olduğu için bütünsel bakışla ele alınmalıdır. Toplumun uyum ve düzeninin sağlanmasında din eğitiminin yerine getirdiği bazı işlevler vardır. Din eğitiminin, toplumun birlik ve beraberliğinin sağlanmasında, milli değer ve kültürünün yeni kuşaklara aktarılmasında, sosyal ahlakın yaygınlaştırılmasında ve toplumda farklı düşünen grupların birbirlerini tanıma ve barış içinde yaşamalarına katkı sağlaması bakımından yerine getirdiği toplumsal görevleri vardır.

İnsanın dolayısıyla toplumun huzuru ve mutluluğunu temin edilmesinde din eğitiminin sağlayacağı katkılar göz önüne alınmalıdır. Toplumun beklenti ve istekleri eğitimin hedeflerinin tespit edilmesinde önemli bir göstergedir. Hiçbir eğitim sistemi ve faaliyeti toplumsal bir zemin ve şartlara bağlı olmaksızın sürdürülemez. Bu nedenle eğitimin hedeflerinin gerçekleşmesi bir anlamda toplumun sahip olduğu inanç ve değerlerin eğitim süreçleri içinde değerlendirilmesi ile mümkündür. Ülkemizde din eğitiminin bu anlamda hem tarihi hem de çok geniş bir yelpazede toplumsal temelleri olduğunu söyleyebiliriz.

1.Nasıl eğitimin varlığı ve imkânları topluma, toplumsal zemine ihtiyaç duyuyorsa, din eğitiminin varlığı da ancak toplumsal zemine ve ihtiyaçlara bağlıdır. Ülkemizde din ve dine dayalı kültür, bireysel ve toplumsal hayatımızda çok önemli bir yere sahiptir.

2.Toplumun temelinde manevi birlik ruhu vardır. Bu ruhun bizim toplumumuzda karşılığı dindir. Toplumumuzun zihni, duygusal ve kültürel dünyasında İslam'ın yönlendirme ve dönüştürücülüğü vardır. Din eğitimi toplumun manevi birliğinin korunup güçlendirilmesinde etkin rol üstlenebilir.

3.Eğitim ve toplum birbiriyle etkileşim halindedir. Eğitimden beklenenlerin gerçekleşmesi toplumun beklenti ve ihtiyaçlarının da göz önüne alınmasıyla mümkündür. Bu noktada din eğitiminin

gerçekleştirmek istediği hedefler ile toplumun talep ve eğilimlerinin dengeli bir şekilde buluşturulması büyük bir öneme sahiptir.

4.Sağlıklı bir din eğitimi, bireyin dini kültürlenme yolu ile toplumsallaşmasını sağlayacaktır. Kendi kültür ve toplum değerlerini benimseyen bireylerin toplumsal birlik ve huzurun tesis ve devamında büyük etkisi olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akgün, V.(1990). *Sosyolojik açıdan din eğitiminin önemi ve mecburi din öğretiminin sebep ve sonuçları üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Akyüz, H.(1992). *Eğitim sosyolojisi(Eğitim sosyolojisinin temel kavram ve alanları üzerine bir araştırma)*.,İstanbul:MEB.
- Aslan, A.(2001). Eğitimin toplumsal temelleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 16-30.
- Avcı, N.(2007). Üniversite gençliğinin bireysel ve toplumsal değerlere ilgi ve bakışı: Süleyman Demirel Üniversitesi örneği. *Değerler ve Eğitimi*, içinde (819-851).İstanbul: Dem Yayınları.
- Aydın, M. Ş. (2001). Barış kültürü ve din eğitimi. *Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu*, içinde(117-123). İstanbul:Değişim Yayınları.
- Aydın, M. Z. (2007). Okulda din dersi tartışmaları (Türkiye'de din dersinin tarihi, teorik yapısı ve bazı ülkelerle karşılaştırılması). *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi*, S. XII/2, 7-51.
- Ayhan, H. (2004). *Türkiye'de din eğitimi*. İstanbul:Dem Yayınları.
- Bilgin, B. (1998). *Eğitim bilimi ve din eğitimi*. Ankara:Gün Yayınları.
- Bolay, S.H. (2007). Aşkın değerler buhranı. *Değerler ve Eğitimi*, içinde(55-69). İstanbul: Dem Yayınları.
- Bolay, S.H. (1999). Eğitim, din ve değer, *Cumhuriyetin 75.yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi*. içinde (27-41). Ankara:Türk Yurdu.
- Bolay, S. H.,Türküne, M,(1995).*Din eğitimi raporu*. Ankara:Ankara Merkez İ.H.L Öğrencileri ve Mezunları Vakfı.

- Buyrukçu, R. (2007). *Kurumsal değişim ve gelişim boyutlarıyla Türkiye’de mesleki din eğitim-öğretim*. Isparta:Fakülte Yayınları.
- Doğan, R., Altaş, N. ve Yılmaz, R., (2007). Yaygın din eğitimi. *Din Bilimleri İled.Cemal Tosun,Ankara: Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim*, 205-235.
- Ersoy, M. A. (2007). *Safahat*.(5. Baskı), İstanbul:Çağrı.
- Fraas, H. J. (2002). Öğrencinin dini eğitimi ve dini sosyalleşmesi,(çev. Şuayip Özdemir), *Tabula- Rasa* S.4, 235-245.
- Göçeri, N. (2002). *Din eğitim bilimine giriş*. Adana:Çukurova Üniversitesi.
- Gökalp, Z. (1992).*Terbiyenin sosyal ve kültürel temelleri I*. İstanbul:MEB.
- Günay, Ü. (1992). *Eğitim sosyolojisi dersleri*. Kayseri:Erciyes Üniversitesi.
- Günay, Ü. (1989). Din ve sosyal bütünleşme.*Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi*, S.6, 1-14.
- İmam Malik. (1992). Muvatta. İstanbul:Çağrı.
- Marshall, G. (1999).Toplumsallaşma, *Sosyoloji sözlüğü*, içinde. (çev.Osman Akınhay-Derya Kömürcü)Ankara:Bilim ve sanat.
- MEB, (2010). *İlköğretim ve ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programı*. erişim tarihi: 9 eylül 2011 <http://dogm.meb.gov.tr/program-.htm>
- Onat, H. (1997). *Niçin din eğitimi?*. Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu’nda sunulan bildiri Kitabı, s.15-23 Ankara Üniversitesi İlahiyat fakültesi ve TÖMER dil öğretim merkezi, Ankara.
- Parladır,S., (1999).Genel öğretim-din öğretim ilişkisi, *Cumhuriyetin 75.yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi*, içinde(63-70).Ankara:Türk Yurdu.
- Sarıçam, İ. (2001). *Hız Muhammed ve evrensel mesajı*. Ankara:TDV.
- Tezcan, M. (2000). Eğitimin toplumsal temelleri. *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, ed.Veyssel Sönmez, Ankara:Anı.
- Tosun, C. (2005). *Din eğitimi bilimine giriş*. Ankara:Pegem.
- TDK, (2005). Türkçe sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Yılmaz, H. (2003). *Din eğitimi ve sosyal barış*. İstanbul:İnsan.